
Reflexen

J. Hoek

Zorg en hoop

Twee keer per jaar wonen de door de Gereformeerde Bond benoemde bijzonder hoogleraren een hoofdbestuursvergadering van deze vereniging bij. Voor mij was dit in september jongstleden de laatste keer. Op de agenda stond behalve de bespreking van de werkverslagen van de drie hoogleraren onder meer een bezinning op de beleidsdoelen voor 2016. De focus lag op de omgeving waarin de Gereformeerde Bond zijn werk doet. Secretaris drs. P.J. Vergunst had een notitie opgesteld waarin relevante ontwikkelingen en omgevingsfactoren worden benoemd die bepalend (kunnen) zijn voor strategische keuzes. In deze Reflexen grijp ik terug op waarnemingen die daarin worden gedaan.

Mondiaal

Het optreden van IS heeft grote invloed op christenen in het Midden-Oosten en komt ook dichterbij onze eigen samenleving. Zo wordt er via het noorden van Libië dreiging in Italië ervaren, terwijl fanatiekelingen in naam van Allah de voorbije maanden diverse aanslagen in Frankrijk pleegden. Het kwaad van antisemitisme grijpt verder om zich heen. Aangrijpend is tevens de vluchtelingenproblematiek die veel regeringen in verwarring brengt en veel gesprekken, ook in de christelijke gemeenten, beheerst. Onder de al dan niet christelijke bevolking treffen we een scala van reacties aan van het betonen van gastvrijheid en hulpvaardigheid tot en met nationalisme, vreemdelingenhaat en diepe angstgevoelens. De eenheid van het Europese beleid is intussen meer problematisch dan ooit. Wereldwijd is er hevige beroering en verwarring. In Noordwest-Europa zien we geestelijke desoriëntatie, terwijl in de Verenigde Staten de tegenstellingen zich toespitsen: de ruimte voor christenen om in het publieke leven voor hun overtuiging uit te komen lijkt minder te worden, terwijl anderzijds rondom de presidentsverkiezingen uitgesproken linkse en rechtse, religieuze en atheïstische, progressieve en conservatieve visies op elkaar botsen.

Nationaal

In de Nederlandse samenleving lijkt het erop dat de laatste christelijke conglomeraties moeten worden geslecht. Op plaatsen waar veel orthodoxe christe-

nen wonen, zoals Barneveld, Ede, Katwijk, Nijkerk en Veenendaal zetten seculiere politieke partijen alles op alles om de ontmanteling van de zondag als rustdag, althans in economisch opzicht, door te drijven. Gemeenteleden die zelf als ondernemer actief zijn of bijvoorbeeld in een supermarkt werken, kunnen door deze ontwikkelingen in gewetensconflicten worden gebracht. Door de secularisatie zijn al Gods geboden in geding. Openlijk wordt ontrouw gepropageerd onder de misleidende aanduiding van *second love*, terwijl ons volk al lang gewend lijkt te zijn aan de voortgaande praktijk van abortus provocatus en euthanasie (in toenemende mate aangevraagd door en toegepast bij psychiatrisch patiënten). De wissels zijn gepasseerd, een principieel debat over de beschermwaardigheid van het menselijk leven en de grenzen aan het medisch ingrijpen lijkt achterhaald, terwijl het in feite juist hoogst urgent is.

Kerkelijk

In de Protestantse Kerk in Nederland is ‘Kerk op weg naar 2025’ in deze maanden het gesprekstema bij uitstek. Welke ‘ballast’ kan de kerk verliezen om bij haar corebusiness te kunnen blijven? Dit is een aangrijpend proces waarin de noodzakelijke discussie over structuren wordt gevoerd, terwijl tegelijkertijd de inhoudelijke bezinning daaronder niet mag lijden. Dat laatste gevaar is niet denkbeeldig. Dr. A.J. Plaisier schrijft met recht: ‘Een kerk die losraakt van het belijden van het voorgeslacht staat weerloos in het heden en met lege handen in de toekomst.’

Er is in de PKN veel aandacht voor pioniersplekken, terwijl tegelijkertijd kleine, kwetsbare en tegelijk vitale gemeenten om zorg vragen. Er is verontusting rond het gegeven dat thans geen enkele predikant die een ‘GB-gemeente’ dient, lid van de synode is. Is er in de classicale vergaderingen wel aandacht voor evenwichtige afvaardiging naar de synode zodat ‘de breedte van de kerk’ daar gerepresenteerd blijft? En anderzijds: hoe staat het met de participatie van hervormd-gereformeerden in de classes en de bereidheid om zich daadwerkelijk in te zetten voor het bovenplaatselijke kerkenwerk? Verder wordt met spanning de uitkomst tegemoetgezien van de procedure om te komen tot de benoeming van een nieuwe scriba als opvolger van Plaisier. Laatstgenoemde heeft door zijn confessionele insteek en zijn inzet veel bijgedragen aan het onderhouden van goede communicatielijnen binnen de Protestantse Kerk. Het is zeer te hopen dat zijn opvolger in dezelfde lijn zal voortgaan vanuit een diepe affiniteit met het geheel van de kerk.

Interkerkelijke contacten

Als een lichtpunt te midden van de zorgen noemt de notitie dat er goede interkerkelijke contacten zijn en dat deze ook groeien. Zo wordt bijvoorbeeld

door hervormd-gereformeerden en christelijke gereformeerden in toenemende mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot kanselruil. Gemeenschappelijke bezinning vindt plaats met vertegenwoordigers van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, de (Oud) Gereformeerde Gemeenten (in Nederland) en de Christelijke Gereformeerde Kerken over issues als de koopzondag, het antisemitisme et cetera. Elk kerkgenootschap heeft zo haar eigen zorgen, terwijl er onderling veel overeenkomsten en herkenningpunten zijn. Het is te hopen dat de gefragmenteerde kerken in de 'gereformeerde gezindte' zich meer en meer samen mogen opstellen aan het front waaraan de kerk in onze dagen te strijden heeft, alsook in bewogenheid met zovelen om ons heen die geen kompas hebben voor hun levensreis en zijn als schapen zonder Herder. De schijnbare luxe om zich zelfgenoegzaam in eigen kring terug te trekken en versterking van eigen identiteit na te jagen door zich af te schermen van geestverwanten in andere kerken, is er nu minder dan ooit.

Zorgen in de gemeenten

In de Protestantse Kerk, en nader in de kring van de Gereformeerde Bond, duren predikantsvacatures tegenwoordig relatief lang. Het vergt behoorlijk wat tijd voordat in geval van vacature het beroepingswerk daadwerkelijk ter hand genomen wordt. Een opmerkelijk verschijnsel is dat in toenemende mate predikanten tussen de 35 en 45 jaar aangeven zich voor enige tijd niet beroepbaar te willen stellen. Vroeger gold het kerkordelijk gezien volkomen terechte uitgangspunt: je *stelt* je niet beroepbaar, je *bent* na een periode van vier jaar beroepbaar. Maar dat lijkt tegenwoordig minder vanzelfsprekend in de beleving van de predikanten. Verder valt op dat het aantal proponenten, van wie sommigen al langere tijd tevergeefs op een beroep wachten, al jaren niet zo groot is geweest als nu. Momenteel zijn er ongeveer vijftientig proponenten in de kring van de Gereformeerde Bond. Het aantal theologiestudenten stabiliseert overigens op een beduidend lager niveau dan drie jaar geleden.

Op een aantal plaatsen is er spanning tussen kerkenraad en predikant, wat verlamrend werkt bij de opbouw van de gemeente. Sommige predikanten zijn helemaal vastgelopen zonder dat zich een reële mogelijkheid voordoet om elders een nieuw begin te maken. Intussen blijft het aantal predikantsplaatsen afnemen als symptoom van een doorgaande neergang, ook in het behoudende deel van de kerk. Een ander zorgpunt is dat een oudere generatie van ambtsdragers met veel ervaring en geestelijke wijsheid wegvalt, terwijl er te weinig jongeren klaarstaan om de opengevallen plaatsen te vervullen. Nogal eens komt het voor dat de nieuwe ambtsdragers hun eerste termijn niet eens uitdienen of het daar in elk geval bij willen laten. Dat gaat ten koste van koersvaste en stabiele leiding in de gemeente, temeer waar de kennis van zaken

afneemt ten gevolge van een gebrekkige leescultuur en afnemende interesse voor de eigen (hervormd-)gereformeerde traditie.

Gereformeerde Bond

Voor de Bond zelf als organisatie is het de vraag hoe hij zijn betekenis voor kerkenraden relevant kan houden. Het is van belang te blijven communiceren wat hij doet en waarvoor hij staat. De relaties binnen de protestantse kerk als geheel en met de verwante modaliteiten, de uitvoeringsorganisaties (zoals HGJB, GZB, IZB) in het bijzonder, vragen voortdurende aandacht. De vleugels die de GB altijd heeft gekend mogen niet uit elkaar groeien, maar dienen elkaar te blijven ontmoeten en ondersteunen. Intussen gebeurt er in stilte en achter de schermen veel werk, bijvoorbeeld ter ondersteuning van kleine gemeenten in aangevochten situaties.

Wie het geheel overziet, houdt een zorgelijk gevoel over. Tijdens de bespreking in de vergadering van het hoofdbestuur werd naar voren gebracht dat de zorgen terecht zijn, maar dat deze niet tot een gevoel van moedeloosheid mogen leiden. Juist wanneer we de ernst van de situatie inschatten en voor onze ogen zien hoe vertrouwde kaders meer en meer wegvallen, mag er hoop zijn op de levende God. Een mentaliteit van 'redden wat te redden valt' is daarom misplaatst. Het komt aan op de hoop die recht doet aan de schrijnende werkelijkheid die we voor ogen hebben. Een geestelijke taxatie van de realiteit staat de hoop als gegronde verwachting vanwege Gods beloften niet in de weg. Uit de Schriften kunnen we leren dat dagen van verdrukking altijd ook dagen van hoop zijn. Toekomstgericht kun je met beide benen in de modder staan en zo volharden.

Vluchtelingenprobleem of vluchtelingen en hun problemen?

Hét grote item in het nieuws van de laatste maanden is de vluchtelingenproblematiek. Of moeten we liever zeggen: de problemen van de vluchtelingen? Het gevaar doet zich immers voor dat we de massa's ontheemde mannen, vrouwen en kinderen in de eerste plaats als een groot probleem zien, en niet vooral als medemensen, naasten, die in grote problemen verkeren. We zullen ons niet mogen onttrekken aan de bijbelse oproep: 'U mag een vreemdeling niet onderdrukken, want u bent zelf vreemdelingen geweest in het land Egypte' (Ex. 22:21) en 'Vergeet de gastvrijheid niet, want hierdoor hebben sommigen zonder het te weten engelen onderdak geboden' (Hebr. 13:2). In christelijke bezinning op de immense vragen die zich hier voordoen zal toch het zicht op de concrete mensen die in geding zijn, de toon moeten zetten. Ik ontwaar in artikelen en ingezonden stukken van christelijke zijde twee uitersten.

Aan de ene kant van het spectrum heeft de zorg voor onze eigen cultuur de overhand, terwijl anderzijds sterk wordt aangedrongen op zo ruimhartig mogelijke gastvrijheid voor wie zich melden aan de Europese grenzen. Hoe komen we in de bezinning op een en ander samen verder? Lukt het bijvoorbeeld om in de zondagse prediking lijnen te trekken naar deze vragen? In een gezelschap van predikanten vroeg ik naar *good practices*. Het viel mij op dat de oogst aan reacties mager was. Men zag vooral gevaren: vanaf de kansel moet toch niet het halve NOS-journaal doorsijpelen; voor je er erg in hebt, maak je rare missers omdat je als predikant nu eenmaal niet alle politieke implicaties overziet; de gemeente wordt misschien opgezadeld met verlammeende schuldgevoelens omdat zij de hele wereldproblematiek op haar schouders krijgt. Deze gevaren zijn inderdaad niet denkbeeldig. Toch is hiermee niet alles gezegd. Wanneer de prediking van Jezus zelf concreet is en de vinger bij sociale misstanden legt (bijvoorbeeld in de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus) of tot concreet hulpbetoon oproept (bijvoorbeeld in de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan) mag onze prediking daar toch niet bij achterblijven? Dat vraagt van de prediker wél om uiterst zorgvuldig te luisteren naar de Schrift én naar de situatie.

Diepbezorgde stemmen wijzen op de dreigende islamisering van onze samenleving. Hoe gesecculariseerd Europa ook is, het is nodig zuinig te zijn op wat er nog over is van onze joods-christelijke cultuur met haar democratische instellingen. We zien hoe in bijvoorbeeld Duitsland de komst van vooral Syrische vluchtelingen en de moslimangst die zich het afgelopen decennium in alle West-Europese samenlevingen heeft verankerd, het rechts-extremisme bevordert. Bondskanselier Angela Merkel heeft al gewaarschuwd voor een 'nieuwe rechtse terreur'. 'Heidenau' is wat dit betreft een teken aan de wand. Er is veel stemmingmakerij tegen vluchtelingen en een toenemende bereidheid tot geweldpleging gericht op asielzoekerscentra en dergelijke. In dit licht beschouwen veel politici in Duitsland het royale beleid van Merkel, waardoor tienduizenden vluchtelingen in het zuiden van Duitsland zonder controle en registratie zijn toegelaten, als een ongehoorde politieke misrekening. Zij herkennen zich in de woorden van de Beierse minister van Financiën, Markus Söder, die meent dat de toestroom Duitsland boven het hoofd stijgt: 'Meer dan we op dit moment vermoeden, zal ons land fundamenteel veranderen. Veel vluchtelingen hebben nu eenmaal een ander wereldbeeld en andere waarden.' Een stille islamisering grijpt inderdaad om zich heen. De publicist Udo Ulfkotte beschrijft in zijn bestseller *Mekka Deutschland* hoe de islam zich op steeds meer plaatsen in Duitsland ontpopt als een staat(je) in de staat. Waar vroeger kerkklokken luidden, klinkt nu op steeds meer plaatsen de muezzin, de islamitische oproep tot gebed. Het vacuüm dat een schijnbaar uitstervend

christendom achterlaat, wordt direct door een virulente islam gevuld. ‘Onze kinderen zullen ons absoluut een keer vragen waarom we bij deze horrorfilm zo lang weggekeken hebben’ (citaat uit *Reformatorisch Dagblad*, 12 september 2015). Anderen gaan nog verder en spreken de vrees uit dat IS-aanhangers meeliften onder dekking van de vluchtelingenstroom en dat Europa zich dom en naïef aan dit grote gevaar blootstelt. Extremistische moslims zijn aanwezig bij de stations en de opvangcentra om onder de hulpbehoevende jongeren nieuwe aanhangers te ronselen voor hun radicale denkbeelden. Binnen asielzoekerscentra hebben christenen en jezidi’s het meer dan eens heel moeilijk.

Op de stroom vluchtelingen is echter niet alleen met bezorgdheid en angst gereageerd. Missie Nederland, de Nederlandse Zendingsraad (NZR), Prisma en de Raad van Kerken hebben in een gezamenlijke brief aan het ministerie van Veiligheid en Justitie beklemtoond dat tientallen kerken en hulporganisaties beschikbaar zijn ‘voor een menselijk beleid.’ Deze organisaties pleiten voor humane opvang aan de buitengrenzen van Europa, zodat er een einde komt aan schrijnende situaties zoals op het eiland Lesbos of aan de grenzen van diverse landen in Oost-Europa. Hulpverlening moet beter onderling worden afgestemd en er moeten politieke maatregelen worden genomen om de mensensmokkel in te dammen. De Nederlandse bisschoppen roepen gelovigen op zich te melden bij asielzoekerscentra om een vluchteling te helpen zijn weg te vinden, en merken daarbij op dat het voor christelijke vluchtelingen van grote waarde kan zijn om met een geloofsgenoot uit Nederland op te trekken. Christenen uit Apeldoorn en Gouda zijn landelijke acties begonnen om vluchtelingen een plekje te geven in gezinnen die zich daarvoor vrijwillig beschikbaar stellen. Het blijkt op allerlei wijzen dat heel wat Nederlanders diep geraakt zijn door de nood van hun medemensen. Ze tonen zich bereid de handen uit de mouwen te steken in daadwerkelijke hulpverlening of ook vluchtelingen in eigen huis op te nemen. Het geluid dat van deze kant klinkt, is wellicht het beste samen te vatten in de woorden van Klaas Harink, directeur van de Verre Naasten: ‘Doe open de poort. Dat zal Europa goeddoen.’ Zijn argumentatie is dat er al eeuwenlang migratie is geweest en dat de problemen minimaal waren. Vaak keren vluchtelingen later, wanneer de omstandigheden verbeterd zijn, vol enthousiasme terug naar hun eigen land. Instroom van mensen uit andere delen van de wereld kan in ons vergrijzend Nederland een stimulans zijn voor de economie. Mensen uit andere culturen zorgen voor diversiteit en zo voor nieuwe impulsen en creativiteit. De instroom van veel Afrikaners kan een positieve invloed hebben op onze kerken. Bovendien zijn er morele redenen om de poorten van ‘fort Europa’ open te zetten. De wereld is immers niet van ons, maar is Gods creatie waar wij tijdelijk een plekje hebben. Het is niet ons eindstation, want we zijn als het goed is op weg naar het beloofde land. Hoe

moeten wij straks onze arme broeders en zusters uit de tweede wereld onder ogen komen wanneer we onze westerse welvaart koste wat kost krampachtig hebben verdedigd en dus hebben geweigerd te delen van onze overvloed? Tegenover de vrees voor islamisering wordt gesteld dat er onder de vluchtelingen ook heel wat christenen zijn, die zich bij uitstek bedreigd weten door de terreur van IS en andere extremistische groeperingen. De komst van vluchtelingen kan ons vreugdeloze individualisme doorbreken en ons er opnieuw bij bepalen dat mens-zijn afhankelijk zijn is. Zo leren we stilstaan bij de onvanzelfsprekendheid van ons eigen comfort (zo prof.dr. Stefan Paas).

Ik las wijze opmerkingen van rabbijn mr.dr.s. R. Evers die nadruk legt op het beginsel van een positieve houding tegenover vluchtelingen dat in de Torah als een paal boven water staat. Hij verwijst onder andere naar Deuteronomium 15:7-11. 'Gij zult hem met mildheid geven en uw hart mag niet verdrietig zijn.' Maar hij wijst ook op grenzen. Toen de Joden in ballingschap werden weggevoerd naar Babylonië, kregen zij van de profeet Jeremia in naam van God de opdracht mee: 'Bevorder de welvaart van de stad van jullie ballingschap' (Jer. 29:7). Van vreemdelingen die gastvrijheid ontvangen, mag worden gevraagd en verwacht dat ze geen opruiende taal prediken tegen het gastland en meewerken aan de opbouw van hun nieuwe omgeving. Ook mag de overheid een grens stellen aan de toevloed van vreemdelingen, die veelal een beroep doen op de sociale voorzieningen. Het gastland moet dit kunnen dragen. Wanneer niet naar draagkracht wordt gekeken, kunnen ernstige moeilijkheden niet uitblijven. Verder is een rechtvaardig selectiebeleid niet in strijd met ruimhartige naastenliefde. Onder de huidige omstandigheden betekent dit dat vluchtelingen die voor hun leven moeten vrezzen, dienen te worden toegelaten en zich onder ons welkom moeten kunnen voelen. Voor economische vluchtelingen gelden echter andere maatstaven. Terecht wijst Evers met een citaat uit de Talmud op de nodige waakzaamheid: 'Als iemand u eten vraagt, mag u niet onderzoeken of hij een bedrieger is. Men dient hem direct eten te geven. Misschien lijdt hij echt honger. Vraagt iemand echter kleding, dan mag u wel onderzoeken of hij geen bedrieger is, omdat hij niet in acuut levensgevaar verkeert.' In dezelfde lijn als Evers pleiten mgr.dr. Gerard de Korte en dr. Arjan Plaisier voor een principiële én realistische houding. 'Mensen in nood moeten worden geholpen, maar tegelijkertijd moet onze kostbare én kwetsbare vrijheid worden beschermd. Want naïviteit is geen christelijke deugd, ook als het gaat om de opvang van de huidige vluchtelingenstroom.'

Humanitaire rampen op afstand en ecologische drama's die niet onmiddellijk voelbaar zijn, roepen meestal geen gespannen reacties op. Nu de vluchtelingencrisis echter onze eigen grenzen is overgestoken, is de discussie ook binnen christelijke kringen meer dan eens zwaarbeladen. Laten we goed naar

elkaars argumenten luisteren en niet uit het oog verliezen dat de verantwoordelijkheden van de overheid en die van individuele onderdanen verschillend zijn. Het is de roeping van de overheid zorgvuldig om te gaan met de vluchtelingenproblematiek. Het is de roeping van de onderdanen om ruimhartig in te gaan op de problemen van de vluchtelingen. En christenen hebben te bedenken dat het zomaar zou kunnen zijn dat de gevluchte, dakloze en gekruisigde Christus tot ons komt in *niquaab* of luisterend naar namen als Faizeh, Najib en Isa. Staan we open voor verrassingen? Ons geloof kan er toch niet mede oorzaak van zijn dat de angst het wint van de liefde en de hoop? Laten we getuigen van Christus zijn door onze woorden én daden. Bij alles wat op onze weg komt, staat de vraag voorop: ‘wat wil de Heere van mij?’ Er zijn niet altijd pasklare antwoorden. Zo zaten de gelovigen in Wezep met de vraag: hoe moeten we ons opstellen tegenover de plannen om zeshonderd vluchtelingen in ons dorp op te nemen? Daar ben je zomaar niet uit, er zitten veel kanten aan de zaak. Het was in mijn visie wijs van het gemeentebestuur van Wezep dat dit een grens aangaf wat betreft het aantal in de gemeente op te nemen vluchtelingen. Er was de bereidheid tot het aantal van driehonderd te gaan. Rekening houdend met heftige reacties onder de bevolking liet men zich niet meesleuren door emoties en onderbuikgevoelens. Voor christenen is de kernvraag: hoe zou de Heere Jezus zelf zich hebben opgesteld tegenover de vluchtelingen? Hoe zou Hij de asielzoekers tegemoet zijn getreden? Zijn gemeente weet zich geroepen ook in deze actuele vragen in zijn voetspoor te volharden in geloof, hoop en liefde.

Dr. M.J. Paul schrijft in een meditatie in de kerkbode van hervormd Ede over een gesprek dat hij eens voerde met Koptische christenen uit Egypte. Zij typeerden Jozef, Maria en het kind Jezus als asielzoekers en waren er trots op dat de Heiland veilig onderdak had gevonden in hun land. Zij vertelden overigens ook over de evangelist Markus, die hun land opgezocht had om daar het evangelie te brengen. Deze evangelist werd vanwege zijn geloof gedood en zo werd hij een martelaar om Christus’ wil. Niet altijd waren vreemdelingen welkom! Ik citeer uit de meditatie: ‘Christenen kunnen een eigen woning en een eigen woonplaats hebben, zoals bij de meesten van ons het geval is. Toch is het niet vanzelfsprekend, en de Bijbel typeert ons als “vreemdelingen en bijwoners”. Wij hebben hier geen blijvende stad, maar zoeken de toekomstige (Hebr. 13:14). Wie leeft in de navolging van Christus kan met dankbaarheid in Ede of elders wonen, en toch leven vanuit het besef dat wij hier in feite vreemdelingen zijn. Laten wij vanuit dat besef bewogenheid hebben met mensen die in nood hun eigen land ontvluchten. Het is goed hen naar vermogen te steunen en ook te bidden voor de politici die moeilijke afwegingen moeten maken.’

Promovendiberaad

Al sinds 1999 organiseert de Gereformeerde Bond een promovendiberaad met halfjaarlijkse sectievergaderingen per discipline en een jaarlijks plenaire vergadering (deze laatste stevast onder leiding van dr.ir. Jan van der Graaf). Dit keer werd de plenaire vergadering gehouden op dinsdag 29 september met ongeveer dertig deelnemers. Prof.dr. T.M. Hofman, emeritus hoogleraar van de Theologische Universiteit Apeldoorn, verzorgde een lezing. Op indringende wijze bepaalde hij de aanwezigen bij het universele en sociale aspect in het evangelie volgens Lukas en het boek Handelingen. We horen hier een profetisch kritisch geluid waarbij de oproep klinkt tot het oefenen van recht en gerechtigheid. Het universele heil in Christus heeft zowel betrekking op vergeving van zonden als op vernieuwing van het leven. Het gaat om de *reikwijdte* van het evangelie van de vergeving dat nu alle volken raakt, en tegelijkertijd om de *impact* van dit evangelie, waarbij de armen nadrukkelijk in het vizier komen. Lukas laat doorklinken dat het horen en gehoorzamen van het Woord van het gekomen Koninkrijk essentieel is voor het héle leven van álle volkeren in álle levensverbanden en in álle verhoudingen.

Op de inleiding van Hofman volgde een zeer levendige bespreking. Daarbij kwam de vraag aan de orde of er in de gereformeerde traditie niet te vaak (en in strijd met het wezen van deze traditie) een tegenstelling is gemaakt tussen het geestelijke en het materiële. Het moet dan in de prediking bijvoorbeeld over de wedergeboorte gaan, maar niet over zoiets aards en concreets als sociale gerechtigheid in de samenleving of de vluchtelingenproblematiek. Dat zou dan te weinig geestelijk zijn, terwijl in werkelijkheid wedergeboorte en bekering hier alles mee te maken hebben. Het begrip 'gerechtigheid' is te vaak op versmalde wijze gehanteerd, terwijl het God juist te doen is om gerechtigheid in alle opzichten, voor geestelijk én voor materieel armen. Hofman onderstreepte nog eens dat juist van een christen verwacht mag worden dat hij/zij oog heeft voor de arme, de verdrukte en de aarde of het milieu. In Handelingen 10:35 is de oneigenlijke tegenstelling tussen horizontaal en verticaal overwonnen: 'maar in ieder volk is degene die Hem vreest én gerechtigheid doet, Hem welgevallig.'

Voor een tweetal momenten uit genoemde bijeenkomst van het promovendiberaad wil ik nog aandacht vragen. Allereerst een suggestie van drs. J. Klein in de wandelgangen om in de pastorieën meer gebruik te maken van digitale mogelijkheden. Hoe mooi zou het zijn om ook in de pastorie beter dan tot nog toe het geval is, op de hoogte te kunnen blijven van de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld bijbelse theologie, exegese, archeologie en hermeneutiek. Bij gebruik van internet loopt men echter tegen beperkingen op. Bibliotheken staan hierin met de rug tegen de muur. Zij willen maar al te graag dat gewoon thuis het elektronisch materiaal ingekeken

kan worden (dat scheelt hun gelijk dure studieplekken in de bibliotheek zelf en geeft weer wat ruimte voor boeken en studenten). Het zijn echter vooral uitgeverijen die hier dwarsliggen. Klein betoogt dat het van inzicht zou getuigen als de overheid zich in zou zetten om op korte termijn de impasse die er nu is tussen bibliotheken en uitgeverijen te doorbreken. Dat heeft alles te maken met de kenniseconomie en milieudoelstellingen. Men hoeft dan immers niet langer vele kilometers te rijden om een bepaald artikel of boek te raadplegen. Misschien, zo suggereert hij, kunnen kerken zich met het oog op permanente educatie van hun voorgangers hier ook eens hard voor maken.

Een ander aangelegen punt kwam aan de orde gedurende een bespreking binnen de sectie systematische theologie naar aanleiding van een artikel in *De Waarheidsvriend* van 10 juli jongstleden: 'Vraag naar Bogermannen'. In deze door drs. Tineke van der Waal geschreven bijdrage wordt erop gewezen dat de overheid in toenemende mate eisen stelt aan het academisch niveau van te benoemen hoogleraren, met bijbehorende publicaties en een netwerk in een internationale context. Dit kan conflicteren met het gegeven dat de Gereformeerde Bond zelf van zijn hoogleraren ten minste vijf jaar pastorale ervaring verlangt. Deze combinatie wordt in de praktijk steeds moeilijker. Zullen in de toekomst predikanten die fulltime in de gemeenten hebben gewerkt nog wel professorabel zijn? Om te bevorderen dat er gekwalificeerde hervormd-gereformeerde theologen beschikbaar blijven voor posten in het academisch onderwijs, heeft de GB twee jaar geleden drie aio-plaatsen gecreëerd, waarin men zich fulltime kan voorbereiden op een promotie. De vraag die in de sectie werd bediscussieerd, is of er niet nog meer zou moeten gebeuren. Wanneer het er inderdaad om gaat te zorgen voor een toekomstige vijver waaruit niet alleen de GB zelf, maar bijvoorbeeld ook de Protestantse Theologische Universiteit kan vissen met het oog op te benoemen hoogleraren, is het niet voldoende wanneer er in eigen kring gepromoveerde theologen zijn. Verdere follow-up is nodig, bijvoorbeeld 'postdoc-benoemingen' en 'Tenure-tracks' waarin op een academische loopbaan wordt voorgesorteerd. Het mooiste is wanneer een dergelijk traject gecombineerd kan worden met een parttime predikantsplaats of andere kerkelijke inbedding. Ter wille van het handhaven van gereformeerde theologie op academisch niveau zal steeds meer een door-dachte strategie nodig zijn. Daarbij is het van belang dat niet alleen het dienen van de gemeente als predikant, maar ook het op niveau beoefenen van theologie als roeping van Godswege wordt ervaren. Dikwijls wordt voortgaande beoefening van de theologie door de gemeente als een hobby van de dominee gezien waaraan deze maar niet te veel moet toegeven. Er is immers meer dan genoeg uitvoerend werk in de kerk te doen. Zonder op dat laatste ook maar iets af te dingen, moet toch onder ogen worden gezien dat de gepromoveerde

predikant als *doctor theologiae* ook *doctor ecclesiae* is en zo zich geroepen mag weten om ten dienste van de kerk en het Koninkrijk Gods gericht te blijven werken aan theologische verdieping, waarbij ook voorbereiding op een eventuele academische taak in het vizier komt.

Personalia

Groot verdriet kwam er in het leven en gezin van ons redactielid prof.dr. H.G.L. Peels en zijn echtgenote, mevrouw J.H.N. Peels-van Engeland. Plotse-ling moesten ze op 18 augustus hun zoon Willem Maarten (33) verliezen door de dood, 'een kind van zorg, maar veel meer van liefde en vreugde'. Het is voor de ouders, alsook voor Rik en Marleen, Hanna en Renée tot troost dat het vertrouwen op zijn hemelse Vader diep in zijn leven verankerd was. Dat de kracht van deze troost voortdurend mag worden ervaren, bidden we onze broeder en zijn gezin van harte toe.

Dit geldt ook voor ons oud-redactielid prof.dr. W.H. Velema die eveneens een zoon verloor en zo op hoge leeftijd opnieuw diepe droefheid moet onder-vinden. Ook vanaf deze plaats willen we hem en zijn familie van harte condole-leren met dit verlies.

Verschillende hoogleraren en docenten namen afscheid vanwege het berei-ken van de pensioengerechtigde leeftijd: prof.dr. B. Kamphuis als hoogleraar systematische theologie aan de Theologische Universiteit in Kampen. Aan dezelfde universiteit trad ook prof.dr. F. van der Pol, hoogleraar in de kerkge-schiedenis van voor 1800, terug. Aan de VU ging prof.dr. M. Brinkman, hoog-leraar oecumenische en interculturele theologie, met emeritaat. Ondergete-kende emeriteerde als buitengewoon hoogleraar gereformeerde spiritualiteit aan de PThU, Groningen, en als docent geloofsleer aan de Christelijke Hoge-school Ede (Academie Theologie). Het is een bijzonder voorrecht om in gezondheid tot afronding van werkzaamheden te mogen komen en daarbij de hartelijke waardering van velen te ondervinden. *Soli Deo gloria!*

Prof.dr. A. van de Beek die het zeer respectabele aantal van meer dan veer-tig promovendi tot de eindstreep begeleidde, trad op 7 september aan de VU voor het laatst als promotor op. De Amerikaan Ryan Kelly verdedigde op die datum met goed gevolg zijn proefschrift *Reformed and Reforming. John Owen on the Kingdom of Christ*.

Een jongere generatie treedt weer aan. Zo is prof.dr. E van 't Slot, bijzon-der hoogleraar voor systematische theologie en 21^e-eeuwse ecclesiologie aan de Rijksuniversiteit Groningen vanwege de Confessionele Vereniging, per 1 oktober ook aan de Protestantse Theologische Universiteit verbonden en wel als docent van het seminarium in Amsterdam. We wensen hem daarmee van harte geluk en zegen op zijn werk.